

Nezval Vítězslav
Autorka textu: Marta Balážová

Charakteristika jednou vetou:

Český básnik, prozaik, dramatik, esejista, vedúca osobnosť českej medzivojnovovej avantgardy, jeden z priekopníkov modernej poézie, ktorý v českom prostredí spoluvytváral poetizmus a zakladal surrealizmus – bol vzorom pre slovenských nadrealistov.

Životopisné údaje:

Narodil sa 26. 5. 1900 v Biskoupkách u Moravského Krumlova v rodine dedinského učiteľa. Už od detstva sa prejavovali jeho všestranné umelecké sklony: hral v orchestri, skladal piesne, neskôr aj maľoval. Verše písal od šestnástich rokov, poradcom mu bol Jiří Mahen. Po maturite na gymnáziu v Třebíči študoval jeden rok na právnickej fakulte v Brne, potom na filozofickej fakulte Karlovej univerzity v Prahe. Štúdium nedokončil, od príchodu do Prahy až do smrti sa venoval literárnej a umeleckej činnosti. Býval striedavo v Prahe a u rodičov na vidieku pri Brne. Počas týchto pobytov napísal veľkú časť svojho diela. V Prahe sa aktívne venoval organizovaniu avantgardného hnutia. Zomrel v Prahe 6. 4. 1958.

Diela:

Do literatúry vstúpil zbierkou *Most* (1922) ako básnik prírodnej lyriky a motívov z domova. Súčasne s touto prvotinou vznikla aj kľúčová skladba Nezvalovho básnického vývoja *Podivuhodný kouzelník*, ktorá bola po prvý raz uverejnená v zborníku *Devětsil* v roku 1922, neskôr vyšla v zbierke *Básne noci* (1930). Nezval sa odvahou experimentovať a básnickým temperamentom ihneď dostal na čelo umeleckého združenia *Devětsil* a jeho básne vydané pod názvom *Pantomíma* (1924) boli chápané ako básnické manifesty poetizmu (popri programových manifestoch, ktoré písal najmä Karel Teige). Počas šiestich rokov vydal pätnásť poetistických skladieb a menších zbierok. Za jedno z jeho vrcholných básnických diel sa považuje *Edison* – rozsiahla polytematická báseň, oslavujúca aktívny život, tvorivú činnosť človeka. Dodnes udivuje svojou hudobnosťou, množstvom metafor, inotajov, obrazov a asociácií. V tomto období vydal Nezval tiež diela: *Akrobat*, *Menší růžová zahrada*, *Sbohem a šáteček*. V polovici tridsiatych rokov sa Nezval priklonil k surrealizmu a vstúpil do úzkych kontaktov s A. Bretonom a P. Eluardom. Prvou reakciou básnika na tento umelecký smer bolo niekoľko textov knihy *Skleněný havelok*. Surrealistický program reprezentujú aj zbierky *Žena v množném čísle*, *Praha s prsty deště*, *Absolutní hrobař*). Vo svojich básnických prácach Nezval používal najmä voľný verš, v mnohých vynechával interpunkciu. V surrealistickom období písal aj villonovskú sociálnu baladu (*52 hořkých balad věčného studenta Roberta Davida*) a básnické prózy. Nezval veľmi citlivo reagoval svojou tvorbou na všetky hlavné udalosti v Československu v čase jeho ohrozenia fašizmom (*Matka naděje*) i v rokoch druhej svetovej vojny (*Historický obraz*). Po oslobodení mala jeho lyrika príležitostný charakter (*Zpěv míru*, *Z domoviny*). Lyrické motívy sú aj v Nezvalovej dramatickej tvorbe (*Schovávaná na schodech*, *Milenci z kiosku*, *Tři mušketýři*, *Manon Lescaut*, *Loretka*). Poslednou svojou veršovanou hrou *Dnes ještě zapadá slunce nad Atlantidou* vykreslil víziu skazy sveta v prípade novej svetovej vojny. Svoju tvorbu básnik uzavrel tromi zbierkami reflexívnej, intímnej, milostnej, ale aj občianskej a cestopisnej lyriky: *Křídla*, *Chrpy a města*, *Nedokončená*. Nezval vydal tiež esejistické knihy, preložil diela teoretika a tvorcu surrealizmu A. Bretona, Rimbauda, Malarmého. Jeho dielo je obrovské – viac než 90 básnických zbierok, románov, štúdií, hier, úvah o poézii, atď. Nezvalove básne sa do slovenčiny neprekladajú, čítajú sa v origináli. Je málo básnikov, ktorí sa dokážu vyjadrovať s takou ľahkosťou a eleganciou ako Nezval. V slovenskom preklade Ľ. Feldeka vyšiel stručný výber z Nezvalovho diela pod názvom *Papagáj na motocykli* (1990).

Podrobnejšie o dielach:

Pantomíma – je Nezvalova druhá samostatná básnická zbierka a znamená pokračovanie autora na ceste k zblíženiu s modernými európskymi literárnymi prúdmi. Vyšla v roku 1924, Nezval bol vtedy už členom, umeleckým hovorcom a programovým spolutvorcom skupiny Devětsil. V tejto knihe tak z obsahovej, ako aj z formálnej stránky (týkalo sa to i grafickej úpravy), vytvoril programový manifest nového smeru. Kniha ponúka exotické aj ľudové motívy tak, ako ich chápal poetizmus – boli výrazom šťastnej a spontánnej naivity, akoby vystrihnuté z ľudových tancovačiek. Nechýbali experimentátorské pokusy, nová typografia. Aj obsah je veľmi členitý – drobné slovné hračky, kaligramy, divadelné a pantomimické scény, básnické manifesty (Papagáj na motocykli), programové citáty z Baudelaira, Apollinaira, Tzaru, Cocteaua. Hravosť najlepšie reprezentuje Abeceda – písmená prekvapivých tvarov, ktoré Nezval rozvíja o troj- a štvorveršové nápady.

Básne noci – zbierka bola venovaná pamiatke Otokara Březinu a zahrňovala sedem veľkých básnických skladieb z rokov 1922 – 1929. Nezval si Březinu („šialenca metafor“) pre jeho hlbavú a imaginatívnu poéziu veľmi vážil, podobne aj ďalší avantgardní literáti dvadsiaty a tridsiaty rokov. Nezval sa Březinovi podobá prekypujúcou obraznosťou a veľkým množstvom metafor a prirovnaní. Básne noci sú písané zrozumiteľným a priamočiarym moderným jazykom, bez množstva cudzích slov, neobjavuje sa v nich veľa archaizmov ani novotvarov. Signály času – báseň bola (podobne ako aj ďalšie básnické útvary) napísaná bez akejkoľvek interpunkcie v roku 1931 a do zbierky bola zaradená dodatočne.

Podivuhodný kouzelník – rozsiahla skladba, ktorá vychádza z Apollinaira - v siedmich spevoch čarodejník prechádza detstvom, mladosťou, revolúciou a láskou, čím básnik vykreslil vtedajší ideál tvorby. Básnik predstavuje v diele harmonickú a slobodnú spoločnosť plnú lásky a vzájomného porozumenia.

Úryvky:

Až český básník rozpoutá
v zestárlém českém mysliteli dítě
ať vykřikne hlasem kohouta
prostý a barevný živote miluji tě!

(motto knihy Básník v množném čísle)

Naše životy jsou truchlivé jak pláč
Jednou k večeru šel z herny mladý hráč
venku sněžilo nad monstrancemi barů
vzduch byl vlhký neboť chýlilo se k jaru
avšak noc se chvěla jako prerie
pod údery hvězdné artilérie
které naslouchali u politých stolů
píjáci nad sklenicemi alkoholů
polonahé ženy v šatě z pávích per
melancholické jako v podvečer

Bylo tu však něco těžkého co drtí
smutek stesk a úzkost z života i smrti...

(Edison – úryvok)

Otec přišel domov v haveloku
zavesil ho na vešák za dveřmi a povedal že dostaneme piano
nechcel som sa učiť hrať

otec mi sľúbil cúgovky
bol to sen môjho života
keď sa vyzul
vyťahoval som z nich tenkú ružovkastú gumičku
potom sa náhle spustil ohromný lejak
slúžka si prehodila havelok a bežala na dvor
keď sa vrátila do kuchyne bol havelok ako zo skla
sklený havelok
páčilo sa mi to
páči sa mi to dodnes

(Havelok – v preklade Ľubomíra Feldeka)

Ještě spadne jeden list
a bude podzim
Ještě mně vytrhnou jeden zub
a budu stařec
Ještě jeden život
a nikdo mne nepozná.

(Na ostří nože – zo zbierky Pět prstů)

Kolik jsem vypsal tužek,
kolik jsem zmuchlal lůžek,
letím, ač nejsem pták,
sám nevím proč a jak!

(Nápis – zo zbierky Chrpy a města)

Myšlienky:

„Videl som v surrealistickom hnutí tendencie, ako sa zmocniť čo najúplnejším spôsobom nášho ľudského prasu predstáv, ktoré vedú k nahému, rýdzo detskému výkladu skutočnosti. Taká Bretonova Nadja, ktorá je situovaná medzi blázinec a detskú izbu, zdala sa mi byť strhujúcim príkladom bytosti, ktorá vie, že nad ľudským rozumom alebo pod ním je čudný svet, oveľa bizarnejší a bližší praxi dieťaťa ako romány Verna. Aj záľuba surrealistov vo Freudovi, to bolo pre mňa celkom isté, nepramenila z intelektuálneho snobizmu, ale z vedomia, že Freud odhaľuje svojou psychoanalytickou metódou korene ľudskej citlivosti... Styk s Bretonom a so skupinou surrealistov sme nadviazali a pre nás z toho vyplynuli nové záväzky. Súhlasil som s Bretonom skoro so všetkým čo vyznával, a predsa nie so všetkým do všetkých dôsledkov. Breton došiel k presvedčeniu, že francúzsky básnický jazyk, pokiaľ sa podrobuje v poézii rytmu a rýmu, upadol a treba ho nahrádzať jazykom nezaťaženým rituálom. V tomto smere bola čeština v mojich očiach takmer panenská.“ (Vítězslav Nezval)

„Umenie, ktoré prináša poetizmus, je ležérne, roztopašné, fantastické, hravé, neheroické a milostné. Niet v ňom ani štipky romantizmu. Zrodilo sa v atmosfére jarej družnosti, vo svete, ktorý sa smeje; čo na tom, že mu slzia oči. Prevláda humorná letora, od pesimizmu sa úprimne upustilo. Posunuje vzrušenie smerom k pôžitkom a krásam života... je ukazovateľom cesty, ktorá odnikiaľ nikam nevedie, krúti sa v nádhernom voňavom parku, lebo je to cesta života.“ (Karel Teige)

„Nezval bol nepriateľom myšlienky v básni – no jeho úsilie oslobodiť báseň od myšlienky je stále aktuálnou myšlienkou. Najmä ak váhu položíme na slovo oslobodiť.“ (Ľubomír Feldek)

„Nezval byl neuchopitelný. To strašně mate. Byl zaujat pro svůj způsob, ale sotva jeden způsob zavedl, sotva epigoni začali odlévat formy, už tu byl s jiným způsobem. „Nikdy nebudu strkat do úst vlastní lžíci, jakmile prošla mnoha ústy, i když se zdálo, že nic nevidím.“
(Karel Sýs)

„Vypadá jako vesnický dacan a básní jako anděl“ (Vladislav Vančura)

„Poesie nemá nic společného s demokratickým všeobecným hlasovacím právem, ani s diktaturou, ani s výsadami hořejších deseti tisíc. Poesie je květenou ducha, vodstvem a horstvem ducha, jeho oblohou i bařinou. Pro jedny je lékem a pro druhé jedem. Je jednou z forem lidskosti a není sporu o tom, že milovníci poesie tvoří na tomto světě kasta, jejíž členové jsou si navzájem podobní, a ovšem tato kasta má na společnost nesporný vliv.“
(Vítězslav Nezval)